

Ставроянні С. С. Бахаї в сучасному світі: соціальна спрямованість вчення і перспективи розвитку.

У статті розглядається молода релігія - віровчення бахаї, її основні соціальні принципи, а також основні особливості релігійної ситуації в сучасній Україні, можливість розвитку віровчення бахаї як соціального руху.

Ключові слова: віровчення бахаї, релігія, принципи, розвиток, держава.

Stavroyani S. S. Bahai in the contemporary world: social orientation and development prospects.

In the article young religion is examined as a dogma, its basic social principles, and also basic features of religious situation in modern Ukraine, possibility of development of dogma of bahai as social motion.

Keywords: dogma of bahai, religion, principles, development, state.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

Берназюк Я. О.

**Український державний університет
фінансів та міжнародної торгівлі**

ПРАВО ЗАКОНОДАВЧОЇ ІНІЦІАТИВИ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ЯК ОДНА З ФОРМ ПРАВОТВОРЧОСТІ ГЛАВИ ДЕРЖАВИ

У статті автор піддає аналізу зміст поняття “право законодавчої ініціативи Президента України”, розглядає його ознаки в системі законодавства України, висловлює пропозиції щодо внесення змін до діючого законодавства нашої держави.

Ключові слова: Президент України, нормотворча діяльність Президента України, законодавча ініціатива.

Досліджуючи сучасні проблеми правотворчої діяльності Президента України необхідно звернути увагу на його право законодавчих ініціатив та досвід зарубіжних країн у вказаній сфері.

Основа написання даної статті склали науково-теоретичні ідеї вітчизняних дослідників, зокрема, таких як Белов Д. М., Костицька О. І., Лисенкова О. С., Мазур Д. В., Макаров Г. В., Мудра О. М., Опришко В. Ф., Шатіло В. А.

Незважаючи на існування значної кількості теоретико-методологічних розробок зарубіжних і вітчизняних вчених з питань законодавчих ініціатив глави держави, недостатньо визначеним є поняття та ознаки останніх, а також напрямки подальшого удосконалення чинного законодавства у даній сфері.

Досягнення поставленої мети реалізовувалось через постановку та послідовне вирішення таких основних завдань:

- дослідити зміст законодавчих ініціатив Президента України;
- сформулювати поняття “законодавчих ініціатив Президента України”;
- розробити пропозиції щодо внесення змін до Законів України “Про міжнародні договори” та “Про Регламент Верховної Ради України”.

Як зазначає Мудра О. М. [1, 110], незважаючи на постійні зміни законодавства,

глава Української держави завжди залишався суб'єктом права законодавчої ініціативи. Такий інститут конституційного права України як право законодавчої ініціативи має давню історію, яка бере свій початок ще задовго до прийняття Конституції України. Так, ст. 103 Конституції (Основного Закону) України [2], яка діяла до 28.06.1996 року, передбачала, що право законодавчої ініціативи належить, серед інших, Президенту України.

Певні особливості процедури реалізації Президентом України права законодавчої ініціативи діяли у період з 28.06.1996 року по 28.06.1999 року. Відповідно до п. 4 Перехідних положень Конституції України глава держави протягом трьох років після набуття чинності Конституцією України мав право видавати схвалені Кабінетом Міністрів України і скріплені підписом Прем'єр-міністра України укази з економічних питань, не врегульованих законами, з одночасним поданням відповідного законопроекту до Верховної Ради України. Такий указ Президента України вступав у дію, якщо протягом тридцяти календарних днів з дня подання законопроекту (за винятком днів міжсесійного періоду) Верховна Рада України не приймала закон або не відхиляла поданий законопроект більшістю від її конституційного складу, і діяв до набрання чинності законом, прийнятим Верховною Радою України з цих питань.

Загальноприйнято під поняттям “законодавча ініціатива” (ініціатива – від лат. *initium* початок) розуміти звернення визначеного Конституцією України суб'єкта до Верховної Ради України стосовно прийняття закону, припинення чинності або зміни чинного закону, яке здійснюється шляхом подання на розгляд Верховної Ради України законодавчої пропозиції чи проекту закону [3]. В конституційному праві також використовується поняття “народна законодавча ініціатива”, яке охоплює собою обов'язок парламенту розглянути законопроект, підписаний певною кількістю виборців (наприклад, згідно з Конституцією Італії – не менше 50 тис. підписів) [4]. Під терміном “законопроект”, як правило, розуміється документ з текстом закону, який пропонується прийняти законодавчим органом або на референдумі [5].

В Україні на законодавчому рівні поняття право законодавчої ініціативи розкривається в ст. 89 Закону України “Про Регламент Верховної Ради України”, яка передбачає, що таке право здійснюється шляхом внесення до Верховної Ради України проектів законів і постанов, проектів інших актів парламенту (резолюції, декларації, звернення, заяви, що впливають з установчих, організаційних, контрольних та інших функцій Верховної Ради), пропозицій до законопроектів (внесення змін до тексту законопроекту), а також поправок до законопроектів (внесення виправлень до тексту законопроекту, які можуть бути внесені письмово до законопроекту, який готується до другого і третього читань, а також усно під час розгляду законопроекту в другому читанні на пленарному засіданні Верховної Ради України).

На думку Белова Д. М. [6, 168], законодавча ініціатива – це офіційне внесення законопроекту в законодавчу установу відповідно до встановленої процедури.

Інший український вчений Шатіло В. А. [7, 115] вважає, що право законодавчої ініціативи Президента України є способом його участі в законодавчому процесі. Таким способом також є промульгаційна прерогатива (право підписувати закони) і право вето на вже прийняті парламентом закони.

Прагматична діяльність Президента України в контексті його права законодавчої

ініціативи в науковому середовищі розглядається по-різному. На думку Костицької О. І., право законодавчої ініціативи відноситься до нормотворчих повноважень Президента України [8, 48].

Мазур Д. В. [9, 55] вважає, що право законодавчої ініціативи відноситься до опосередкованої правотворчої діяльності президента, оскільки, на її думку, глава держави одноосібно закони не видає, але приймає участь в процедурах їх прийняття та надання їм відповідної юридичної сили. Крім того, науковець відносить до опосередкованої правотворчості також право вето глави держави щодо прийнятих парламентом законів, а також право призначати референдум.

Згідно з рішенням Конституційного Суду України (справа щодо повноважності Верховної Ради України) [10], реалізація права законодавчої ініціативи означає участь відповідних органів у здійсненні, власне, парламентської функції законотворчості.

Порядок роботи з законопроектами та іншими документами, що вносяться Президентом України на розгляд Верховної Ради України, детально урегульований спеціальним Указом Президента України [11], який, зокрема, передбачає механізм роботи з законопроектами та законодавчими пропозиціями, які вносяться главою держави в порядку законодавчої ініціативи до парламенту.

Як зазначив Конституційний Суд України у рішенні у справі про право законодавчої ініціативи щодо внесення змін до закону про Державний бюджет України [12], в Конституції України встановлюється вичерпний перелік законопроектів, які можуть подавати до Верховної Ради України лише окремі суб'єкти права законодавчої ініціативи. Зокрема, проект закону про Державний бюджет України на наступний рік подає виключно Кабінет Міністрів України (ч. 2 ст. 96 Конституції України), законопроект про внесення змін до Конституції України можуть подавати Президент України або не менш як третина (у певних випадках, дві третини) народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України (ст. 154, ч. 1 ст. 156 Конституції України).

Крім цього, у зазначеному рішенні Конституційного Суду України [12] передбачено, що виключні повноваження Кабінету Міністрів України щодо внесення проекту закону про Державний бюджет України на наступний рік не обмежують права інших суб'єктів права законодавчої ініціативи подавати до Верховної Ради України законопроект про внесення змін до закону про Державний бюджет України.

Слід зазначити, що лише протягом роботи Верховної Ради України VI скликання Президент України шість разів вносив проекти законів, які передбачали внесення змін до закону про Державний бюджет України (наприклад, проект Закону про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2009 рік" (щодо забезпечення виплати пенсій та соціальних допомог у підвищеному розмірі) [13] був прийнятий парламентом).

На нашу думку, дещо не узгоджується із зазначеним рішенням Конституційного Суду України інше рішення (справа про позачерговий розгляд законопроектів) [14], в якому зазначено зазначено: "У ч. 1 ст. 93 Конституції України визначено коло суб'єктів, яким належить право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України: Президент України, народні депутати України, Кабінет Міністрів України, Національний банк України. Зазначене положення не передбачає ніяких відмінностей

щодо змісту наданого цим суб'єктам права законодавчої ініціативи, і в цьому відношенні вони є рівними”.

Додаткові аргументи щодо доцільності наділення глави держави правом законодавчої ініціативи наводить Мазур Д. В. [9, 127], який вважає, що в разі непогодження Президента України із законом, відносно якого було подолане Верховною Радою президентське вето, він може виступити із законодавчою ініціативою і внести до цього закону пропозиції чи доповнення, які вважає необхідними, що дозволяє законно ліквідувати недоліки законодавства, а не вдаватися до порушень Конституції України, повертаючи закон до Верховної Ради України навіть після подолання нею президентського вето. Крім того, маючи право законодавчої ініціативи, глава держави може цілком обійтися без “указового права”, регулюючи суспільні відносини законами, а не актами більш низької ієрархії.

Як вважає Лисенкова О. С., Основний Закон України наділяє Президента України правом законодавчої ініціативи у зв'язку з тим, що він є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності держави, додержання Конституції України, прав і свобод людини й громадянина [15, 251].

Поряд з правом законодавчої ініціативи ч. 2 ст. 93 Конституції України закріплює також за Президентом України повноваження власним рішенням визначати законопроект невідкладним. Зазначена норма Основного Закону України була предметом спеціального дослідження Конституційного Суду України у справі про позачерговий розгляд законопроектів [14]. Під час розгляду цього питання єдиний орган конституційної юрисдикції України прийшов до висновків, що позачерговість розгляду на пленарних засіданнях Верховної Ради України законопроектів, визначених Президентом України як невідкладні, означає, що відповідні законопроекти мають бути терміново включені до порядку денного її сесії; реалізація конституційної вимоги щодо позачергового розгляду Верховною Радою України законопроектів, визначених Президентом України як невідкладні, потребує позачергового їх проходження через усі стадії законодавчого процесу у парламенті; ці законопроекти повинні розглядатися на кожній стадії законодавчого процесу у парламенті раніше інших законопроектів.

Дещо не узгоджується з зазначеним рішенням Конституційного Суду України позиція деяких науковців [16, 211-212; 1, 114], які вважають, що Президент України може визнавати невідкладними лише свої законопроекти.

Слід зазначити, що лише протягом березня – жовтня 2010 року Президент України визначив невідкладними двадцять один законопроект, з яких 11 було внесено безпосередньо главою держави, 8 – Кабінетом Міністрів України та 2 – народними депутатами України.

Порядок визначення проекту закону терміновим та особливість розгляду такого законопроекту передбачено також у ст. 123 Конституції Польщі, згідно з якою такий проект закону розглядається парламентом не більше 14 днів та підписується главою держави в 7-денний строк. Разом з тим, він не може стосуватися регулювання податків, виборів, структури та повноваження публічної влади, а також бути кодексом [17].

Відповідно до частини другої ст. 61 Конституції Казахстану глава держави має право визначати пріоритетність розгляду проектів законів, і також оголошувати проект

закону терміновим, що зобов'язує парламент розглянути цей проект протягом місяця з дня його внесення; у випадку невиконання парламентом цієї вимоги глава держави має право видати указ, який має силу закону та діє до прийняття парламентом нового закону [18].

Як зазначає Макаров Г. В., серед європейських держав правом законодавчої ініціативи наділені переважно президенти парламентських республік (зокрема: Латвії, Угорщини, Чехії), які обираються парламентами. Серед глав держав Європейського Союзу зі змішаною формою правління право законодавчої ініціативи мають президенти Литви та Польщі. Серед європейських монархів правом законодавчої ініціативи володіють лише королі держав Бенілюксу (Бельгії, Нідерландів, Люксембургу) і Данії. При цьому таке право бельгійського монарха поширюється на державний бюджет та встановлення структури й чисельності збройних сил, зміни до Конституції, а також законів, якими регулюється державний устрій країни, законодавчі процедури, діяльність органів влади суб'єктів федерації тощо. З метою забезпечення системи стримувань і противаг позбавлені права законодавчої ініціативи глави держав у ряді президентських (США) та змішаних (Австрія, Болгарія, Румунія, Франція) республік [19, 7].

Висновки. Наявність у Президента України права законодавчої ініціативи необхідна йому у зв'язку з тим, що саме до його компетенції Конституція України відносить питання проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою, здійснення керівництва зовнішньополітичною діяльністю та у сфері національної безпеки та оборони, призначення позачергових виборів народних депутатів України, тощо. Крім того, це право дозволяє главі держави у випадку подолання парламентом його права вето до прийнятого закону підписати такий закон разом з внесенням до парламенту у порядку законодавчої ініціативи проекту закону, спрямованого на реалізацію позицій, попередньо висловлених у пропозиціях як формі підстав для вето. Реалізація зазначених повноважень без права вносити на розгляд парламенту проектів законів та постанов було б неможливою.

Особливість права законодавчої ініціативи, яким наділений Президент України, полягає в тому, що з усіх суб'єктів права законодавчої ініціативи глава держави має право самостійно ініціювати внесення змін до Конституції України (Кабінет Міністрів України та Національний банк України не мають такого права, а народні депутати повинні об'єднатися у кількості не менше 150 або 300 осіб), разом з Кабінетом Міністрів України має право ініціювати внесення на розгляд Верховної Ради України проекту закону про ратифікацію міжнародного договору України (Кабінет Міністрів України та Національний банк України позбавлені такого права), Президент України позбавлений права вносити на розгляд парламенту проект закону про державний бюджет України та проекти резолюцій, декларацій, звернень і заяв Верховної Ради України.

Право Президента України визначати законопроект невідкладним – це повноваження глави держави своїм письмовим рішенням привернути увагу суспільства та парламенту до певного проекту закону, внесеного будь-яким суб'єктом права законодавчої ініціативи, що зобов'язує парламент розглядати такі законопроекти раніше інших законопроектів на всіх стадіях законодавчого процесу.

З метою найбільш повної реалізації п. 3 ч. 1 ст. 106 Конституції України, яка передбачає, що Президент України здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, є доцільним внесення змін до ст. 9 Закону України “Про міжнародні договори” та ст. 89 Закону України “Про Регламент Верховної Ради України” з метою встановлення, що лише глава держави має право приймати рішення про внесення на розгляд Верховної Ради України в порядку законодавчої ініціативи проекту закону про ратифікацію міжнародного договору України.

Використані джерела:

1. Мудра О. М. Конституційний статус суб'єктів права законодавчої ініціативи : дис. канд. юрид. наук : 12.00.02 / Київський національний економічний ун-т. – К., 2003. – 193 арк.
2. Конституція (Основний Закон) України від 20 квітня 1978 року, прийнята на позачерговій сьомій сесії Верховної Ради Української РСР дев'ятого скликання // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1978. – № 18. – стаття 268.
3. Законодавча ініціатива. Режим доступу: http://www.naiu.kiev.ua/tslc/pages/humanright/glossary/gl503/info_ukr.htm. – Заголовок з екрану.
4. Законодательная инициатива. Режим доступу: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/87852/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%D1%8F>. – Заголовок з екрану.
5. Законопроект. Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82>. – Заголовок з екрану.
6. Белов Д. М. Порівняльно-правовий аналіз інституту президентства в Україні та Франції : дис. канд. юрид. наук : 12.00.02 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2005. – 225 арк.
7. Шатіло В. А. Теоретичні проблеми інституту президентства в Україні : дис. канд. юрид. наук : 12.00.02 / Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2005. – 189 арк.
8. Костицька О. І. Інститут президентства в Україні: становлення і функціонування: теоретико-правовий аналіз. – К., 2003. – 495 с.
9. Мазур Д. В. Акти правотворчості Президента в республіках зі змішаною формою правління (загальнотеоретичний аспект) : дис. канд. юрид. наук : 12.00.01 / Харківський національний ун-т внутрішніх справ. – Х., 2006. – 188 арк.
10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статей 75, 82, 84, 91, 104 Конституції України (щодо повноважності Верховної Ради України) від 17 жовтня 2002 року № 17-рп/2002 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 44. – стор. 190. – стаття 2045.
11. Указ Президента України “Про затвердження Положення про порядок роботи з законопроектами та іншими документами, що вносяться Президентом України на розгляд Верховної Ради України” від 30 березня 1995 року № 270 (із змінами) // Інформаційно-пошукова система “Ліга”.
12. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень абзацу тринадцятого пункту 1 частини першої статті 20 Закону України “Про Кабінет Міністрів України”, частини другої статті 52, частини третьої статті 53, частини другої статті 54 Бюджетного кодексу України в аспекті положень частини першої статті 93, частини другої статті 96, пункту 6 статті 116 Конституції України (справа про право законодавчої ініціативи щодо внесення змін до закону про Державний бюджет України) від 13 січня 2009 року № 1-рп/2009 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 7. – стор. 67. – стаття 222.
13. Проект Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про Державний бюджет України на 2009 рік” (щодо забезпечення виплати пенсій та соціальних допомог у підвищеному розмірі). Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=36445. – Заголовок з екрану.

14. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 93 Конституції України (справа про позачерговий розгляд законопроектів) від 28 березня 2001 року № 2-рп/2001 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 15. – стор. 105. – стаття 658.
15. Лисенкова О. С. Конституційне закріплення суб'єктів законодавчої ініціативи у Верховній Раді України / Конституція України – основа подальшого розвитку законодавства. – К., 1997. – С. 250-254.
16. Коментар до Конституції України / під ред. В. Ф. Опришко – К. : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 1998. – 410 с.
17. Конституція Польщі. Режим доступу: <http://www.uznal.org/constitution.php>. – Заголовок з екрану.
18. Конституція Казахстану. Режим доступу: <http://www.constcouncil.kz/rus/norpb/constkr/>. – Заголовок з екрану.
19. Макаров Г. В. Нормотворча діяльність глави держави: зарубіжний досвід та вітчизняна практика / Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 1. – С. 5-13.

Берназюк Я. А. Право законодательной инициативы Президента Украины как одна из форм правотворчества главы государства.

В данной статье автор проводит анализ содержания понятия “право законодательной инициативы Президента Украины”, рассматривает его особенности в системе законодательства Украины, высказывает предложения по внесению изменений в действующее законодательство Украины.

Ключевые слова: Президент Украины, нормотворческая деятельность Президента Украины, законодательная инициатива.

Bernazyuk Y. A. Right to legislative initiative of President of Ukraine as law making form chapter of the state.

In this article an author makes analysis of “a right of law making initiative of the President of Ukraine” concept, examines its features in the system of legislation, states propositions on amendments of the current legislation of Ukraine.

Keywords: President of Ukraine, legislation of President of Ukraine, law making initiative.

Будник Ю. В.
Національний університет
“Острозька академія”

ІНСТИТУТ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО РЕФЕРЕНДУМУ: ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ І СУТНІСНІ ОЗНАКИ

Стаття присвячена дослідженню проблем визначення сутності, змісту та ключових ознак інституту всеукраїнського референдуму. Досліджується становлення та розвиток теоретико-методологічних підходів українських і зарубіжних вчених щодо визначення всеукраїнського референдуму. Здійснюється постановка проблеми про визначення інституту всеукраїнського референдуму як важливої складової системи конституційного права України та виявлення його юридичних властивостей.

Ключові слова: референдум, всеукраїнський референдум, інститут референдуму, система конституційного права України.

Загальновідомо, що термін “референдум” з’явився у Швейцарії задовго до утвердження ідей і ідеалів конституціоналізму в державах Європи та у Північній Америці. Уперше він був запроваджений у цій державі іще у XIV ст. у зв’язку з